

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю визначення нових стратегій підготовки педагогічних кадрів, прагненням досягти ідеалу фахівця, що відповідає вимогам сьогодення, яке характеризується такими негативними явищами, як безпритульність дітей, збільшення людей похилого віку, яким необхідна допомога, вживання молоддю наркотиків, педагогічна неспроможність багатьох молодих сімей до виховання дітей. В умовах входження України у світовий освітній простір, гуманізації та модернізації освіти, відродження культури, мови, традицій українського народу досвід розвитку суспільства засвідчує, що саме спеціальність соціального педагога в найближчій перспективі стане все більш затребуваною, оскільки покликана комплексно вирішувати соціальні проблеми людини в різних галузях і сферах її життя, незалежно від віку, статі, соціального статусу. Залежно від контингенту, з яким пов'язана професія соціального педагога, його професійна діяльність розгалужується на багато спеціалізацій. Зокрема, - це сімейний соціальний педагог, шкільний соціальний педагог, реабілітолог, дефектолог, муніципальний соціальний педагог, соціальний гувернер і т. ін. Постійне зростання кількості спеціалізацій у сфері діяльності соціальних педагогів свідчить, з одного боку, про все більшу увагу суспільства до проблем, з якими зустрічається населення у своєму повсякденному житті, намаганні підтримати й надати їм соціальну допомогу. З іншого, – про усталене урізноманітнення ситуацій, в яких виникає потреба у втручанні й допомозі соціального педагога. У зв'язку з цим особливо гостро постає питання щодо підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності і зокрема, збагачення її новими засобами й технологіями роботи.

Із поміж засобів професійної підготовки соціальних педагогів насамперед визначаються електронні засоби навчання (електронні підручники, електронний контроль для виявлення рівня теоретичних знань, електронні лекції, електронні фахові і нефахові видання, віртуально-тренінгова система навчання, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями тощо), які

забезпечують підвищення якості підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності у будь-якій сфері.

Проблема підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності знайшла своє відображення у роботах українських і зарубіжних учених (Н.В. Абашкіна, С.П. Архипова, О.В. Безпалько, В.Г. Бочарова, Т.А. Василькова, Ю.В. Василькова, Л.В. Віннікова, О.І. Гура, І.М. Закатова, А.Й. Капська, Н.В. Кічук, Г.Я. Майборода, Ю.Р. Мацкевич, Л.І. Міщик, Р.В. Овчарова, С.Ю. Пашенко, Л.Є. Пундик, С.Я. Харченко та ін.).

Натомість у контексті модернізації підготовки майбутніх фахівців існує протиріччя між тенденціями розвитку застосування електронних засобів навчання і нерозробленістю педагогічних умов підготовки соціальних педагогів із застосуванням означених засобів, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи **“Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.”**

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах наукової теми кафедри педагогіки “Професійно-педагогічні засади підготовки фахівців” (№0105U000190), яка входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Автором досліджено проблему підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання у ВНЗ. Тема дисертації була затверджена на засіданні Вченої ради Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (протокол №10 від 29 травня 2003 року) та заочно узгоджена в координаційній раді при АПН України (протокол №8 від 28 жовтня 2003 року).

Мета дослідження: визначити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати ефективність структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Для досягнення мети були визначені такі **завдання дослідження:**

1. Визначити й науково обґрунтувати поняття „електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнити сутність і структуру понять “віртуальні засоби навчання”, “професійна підготовленість соціальних педагогів”.

2. Охарактеризувати електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів.

3. Визначити критерії, показники й охарактеризувати рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

4. Виявити педагогічні умови підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

5. Розробити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка соціальних педагогів.

Предмет дослідження – процес професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Гіпотеза дослідження: професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання відбуватиметься ефективніше за умови реалізації структурно-функціональної моделі, що передбачає:

- забезпечення професіональної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання;

- доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності;

- використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Методологічні засади дослідження склали філософські положення про соціальну природу особистості, детермінацію діяльності об’єктивними й суб’єктивними чинниками. Методологічними орієнтирами дослідження

виступили концептуальні положення про взаємозв'язок, взаємообумовленість і взаємозалежність соціально-педагогічних явищ і процесів, необхідність їх урахування в конкретних умовах; системний підхід як різнобічний спосіб аналізу педагогічних проблем, принцип саморегуляції як механізм здійснення професійного становлення; необхідність ідеї гуманістичного особистісно орієнтованого навчання, що забезпечує різнобічний розвиток майбутнього спеціаліста.

Теоретичними джерелами дослідження стали наукові праці, в яких розкрито загальні питання професійної підготовки майбутніх учителів (О.А. Абдуліна, І.Д. Бех, І.М. Богданова, А.М. Богуш, В.І. Бондар, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, Е.Е. Карпова, З.Н. Курлянд, М. Пехота, В.О. Сластьонін) і, зокрема професійної підготовки соціальних педагогів (О.В. Безпалько, О.І. Гура, Н.В. Заверико, А.Й. Капська, Н.В. Кічук, Т.М. Кондрашевська, А.В. Мудрик, Р.В. Овчарова, Ж.В. Петрочко, Л.Є. Пундик, С.Я. Харченко та ін.); сутність електронних засобів навчання та особливості їх використання у процесі професійної підготовки фахівців у вищій школі (О.О. Андреев, Л.Є. Гризун, М.І. Жалдак, М.І. Зільберберг, Т.І. Койчева, В.М. Кухаренко, В.Г. Лі, Н.О. Макоєд, І.І. Мархель, Є.І. Машбиць, Н.В. Морзе, Є.С. Полат, Е.І. Сарафанюк, В.Д. Стасюк, О.Є. Трофимов, М.В. Храмова, О.В. Хуторський, Д.В. Чернилевський та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених завдань і досягнення мети дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: вивчення й аналіз філософської, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблеми підготовки соціальних педагогів і проблеми застосування електронних засобів навчання, узагальнення науково-теоретичних даних для побудови структурно-функціональної моделі й з'ясування умов ефективної підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Методи емпіричного рівня дослідження включали анкетування, що проводилося з метою визначення обізнаності щодо інформаційно-комунікаційних умінь; бесіди, опитування, спостереження, тестування студентів –

майбутніх соціальних педагогів, які використовувалися з метою виявлення рівня теоретичних знань із соціально-педагогічних дисциплін. З метою перевірки дієвості структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання було проведено педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний). Методи математичної статистики використовувалися для обробки результатів експерименту.

Базою дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася на базі Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського й Ізмаїльського державного гуманітарного університету, де здійснюється підготовка майбутніх соціальних педагогів. Дослідженням було охоплено 168 студентів II-V курсів факультету початкового навчання спеціальності “Соціальна педагогіка і початкове навчання” і педагогічного факультету спеціальності „Соціальна педагогіка і правовий захист населення”.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження: вперше визначено сутність понять „електронні засоби навчання в професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнено сутність і структуру понять “віртуальні засоби навчання”, “професійна підготовленість соціальних педагогів”; визначено критерії, показники та рівні підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання; розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання; подальшого розвитку дістала методика професійної підготовки соціальних педагогів.

Практична значущість дослідження полягає в розробці методики підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання та діагностики рівнів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності. Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в розробці й апробації електронного підручника “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики”, електронного журналу „Соціально-педагогічний вісник Одещини”, електронних тестів для виявлення рівнів підготовленості соціальних

педагогів до професійної діяльності з дисциплін “Менеджмент соціальної роботи” й “Технологія і методика роботи соціального гувернера”, курсу „Нові інформаційні технології” для спеціальності „Соціальна педагогіка і початкове навчання”.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес факультету соціології Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили (довідка №2/7 – 15/16 від 11 травня 2006 року), Інституту післядипломної та інноваційної освіти Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (довідка № 9 від 5 травня 2006 року), факультету початкового навчання Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (акт №1069/1 від 2 червня 2006 року), педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт №1-7/1007 від 16 жовтня 2006 року).

Достовірність результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням його основних понять; застосуванням електронних засобів навчання, адекватних цілям і завданням роботи; експериментальною перевіркою гіпотези, результативністю підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності; репрезентативністю і статистичною значущістю емпіричних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на обласному семінарі “Сучасні інформаційні технології в роботі з молодшими школярами” (м. Одеса, 2003); всеукраїнській науково-методичній конференції „Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України” (м. Одеса, 2002); міжнародних науково-практичних конференціях: „Психологія сучасності: наука і практика” (м. Одеса, 2003); „Підготовка соціальних педагогів у вищій школі до здійснення соціального супроводу кризових категорій населення” (м. Чернівці, 2004); „Розвиток наукових досліджень ‘2005’” (м. Полтава, 2005); „Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці” (м. Івано-Франківськ, 2005); обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Південноукраїнського державного педагогічного університету

імені К.Д. Ушинського впродовж 2003-2005 рр. Основні положення та результати дослідження відображено у 8 публікаціях, з них 4 - у фахових виданнях, затверджених ВАКом України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації - 173 сторінок. У роботі вміщено 22 таблиці, 7 рисунків і 8 діаграм, що обіймають 12 самостійних сторінок основного тексту. Додатки викладено на 56 сторінках. У списку використаних джерел 187 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методологічні й теоретичні засади дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичну й практичну значущість; подано структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – „**Теоретичні засади підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання**” - проаналізовано стан досліджуваної проблеми в науковій літературі; розкрито сутність і структуру понять „професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання”, „електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів”, „електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів”; уточнено сутність і структуру понять “віртуальні засоби навчання”, “професійна підготовленість соціальних педагогів”; висвітлено складові компоненти підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання; науково обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Аналіз соціально-педагогічної літератури засвідчує, що проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів була предметом дослідження багатьох українських і російських учених. Зокрема, визначено: теоретичні аспекти підготовки соціальних педагогів в Україні і за рубежом (Н.В. Абашкіна, С.П. Архипова, Т.А. Василькова, Ю.В. Василькова, Л.В. Віннікова,

Ю.М. Галагузова, Г.Я. Майборода, С.Я. Харченко); методологічні засади виконання професійних функцій (Н.В. Заверико, І.М. Закатова, І.А. Ковальчук, Ю.Р. Мацкевич, Л.І. Міщик, С.Ю. Пащенко, О.В. Пономаренко); умови формування професійно значущих якостей соціальних педагогів (О.І. Гура, А.В. Первушина, З.З. Фалинська та ін.).

Відзначимо, що професійну підготовку фахівців різних спеціальностей неможливо здійснювати без використання в навчальному процесі засобів навчання, що значно поширюються у зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій, зокрема електронних засобів навчання.

Проблема вивчення засобів навчання була предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених (А.М. Гужій, Л.П. Данилевич, О.М. Вендров, Н.Є. Мойсеюк, О.М. Лиходіл, П.І. Підкасистий, І.В. Трайнев, М.М. Фіцула та ін.), зокрема електронних засобів навчання (А.А. Андрєєв, Н.П. Вашкевич, Л.Є. Гризун, Н.О. Макоєд, І.І. Мархель, Е.І. Сарафанюк, О.Є. Трофимов та ін.).

Проблема віртуальних засобів навчання, що пов'язані зі створенням системи дистанційної освіти, широко обговорюються у філософії (І.О. Акчурін, О.В. Говорунов, С.М. Коняєв, Л.А. Мікешина, М.Ю. Опенков); психології (М.О. Носов); педагогіці (І.М. Богданова, Т.М. Каменєва, О.І. Молчан, Л. Раджасингам, Д. Тиффин, О.В. Хуторський); комп'ютерних технологіях (М.Ю. Бухаркіна, Пол Вольф, М.П. Карпенко, Т.І. Койчева, Клер Сандерс, О.О. Сідак, Чарлі Скотт, Ед Тітел, Д.Ю. Усенков та ін.).

Аналіз наукових джерел дозволив констатувати, що досліджують цю проблему здебільшого фахівці, які зосереджують свою увагу на суто технічному озброєнні навчального процесу електронними засобами навчання (В.М. Агеєв, Є.І. Алєнічева, Н.П. Вашкевич, Л.Є. Гризун, А.Ю. Деревніна, В.Л. Іванов, В.М. Кухаренко, Є.І. Мещерякова, М.О. Монастирьов, П.В. Стефаненко, С.В. Тевелєва, О.Є. Трофимов та ін.).

Відзначимо, що електронні і віртуальні засоби навчання не існують один без одного, мають спільну і водночас різну основу. Так, спільним є педагогічна мета і технологічна база використання, відмінним - спосіб досягнення кінцевого

результату. Як нам убачається, в підготовці соціальних педагогів широко використовуються обидва поняття, хоча віртуальні засоби навчання охоплюють різні галузі – психологія, філософія, фізика і т. ін. Віртуальні засоби навчання застосовуються переважно для інтерактивного навчання, що зумовлює необхідність підключення до мережі Інтернет і локальної мережі. Електронні ж засоби навчання використовуються в індивідуальному навчанні. Їх застосування в підготовці соціальних педагогів вимагає наявності комп'ютерів і локальної мережі.

Відтак, на наш погляд, до електронних засобів навчання належить електронний підручник і віртуальні засоби навчання. Електронний підручник для соціального педагога - це навчально-методичний засіб, що дає можливість самостійно вивчати теми змістовного модуля соціально-педагогічного циклу за допомогою комп'ютера, який повинен забезпечити ефективність навчального процесу завдяки режиму самоосвіти.

Віртуальні засоби навчання – засоби навчання, що забезпечують підготовку особистості в умовах віртуальної реальності і відкривають для неї широкі можливості в навчально-пізнавальній діяльності.

Отже, професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання – це багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння і набуття соціальними педагогами професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей на основі застосування електронних підручників, електронних тестів із соціально-педагогічних дисциплін, електронних видань, віртуальних засобів навчання тощо. Структуру професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання складають такі компоненти: змістовий, процесуально-діяльнісний, особистісний. Кожен із означених компонентів, у свою чергу, складається з певних елементів, кількість яких, для зручності, було зведено до трьох: професійна компетентність, технологічна компетентність, спрямованість на соціально-педагогічну діяльність. Так, змістовий компонент спрямований на оволодіння соціальними педагогами системою професійних знань, практичних та

інтелектуальних умінь, навичок творчого розв'язання (процес, в якому мислення - як відображення, діяльність – як взаємодія, воля – як внутрішній організуючий аспект) практичних і теоретичних проблем соціально-педагогічного характеру. Він постійно зазнає якісних і кількісних змін завдяки видозміненню змісту освіти і передбачає оволодіння спеціалістом знаннями, які допомагають у практиці застосовувати систему електронних засобів навчання для досягнення професійної мети, швидко орієнтуватись у визначеній ситуації, планувати свою діяльність, оцінювати її результативність. Змістовий компонент передбачає насамперед визначення вузлових питань провідних соціально-педагогічних дисциплін, які є ключовими для формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Процесуально-діяльнісний компонент у процесі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання включає прийоми, принципи, а також навчальну діяльність, за допомогою яких реалізуються завдання формування підготовленості. У запропонованому дослідженні процесуально-діяльнісний компонент спрямований на оволодіння соціальними педагогами низкою вмінь, передусім інтегрованими (комунікативними, аналітичними, організаторськими, прогностичними, проектувальними), якими повинен володіти кожний спеціаліст, незалежно від специфіки його конкретної діяльності, а саме: вміння працювати з комп'ютерними технологіями, застосовуючи електронні засоби навчання (мережа Інтернет, електронні підручники, електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань, віртуальні програми для осіб з обмеженими функціональними можливостями, віртуально-тренінгова система навчання та ін.).

Особистісний компонент виявляється через посилення мотивації та активне стимулювання самостійного оволодіння знаннями, вміннями і навичками щодо застосування електронних засобів навчання, посилення інтересу до майбутнього фаху, особливо це стосується тих, які обрали свою професію несвідомо, спадково чи за настановою батьків.

Означені компоненти стали одним із структурних елементів розробленої нами структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, що включала в себе також засоби, функції та умови підготовки соціальних педагогів.

Функціями підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання виступили: інтегрувальна, адаптаційна, стимулювальна, інформаційна, мотиваційно-ціннісна, компенсаторно-регулювальна. Означені функції набувають дієвості в силу реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання:

- забезпечення професійної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання;
- доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності;
- використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

Результатом процесу підготовки соціальних педагогів є підготовленість до професійної діяльності. Підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності - це результат підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності, що відображає теоретичні, технологічні, особистісні рівні підготовки соціальних педагогів до виконання своїх професійних обов'язків.

У другому розділі – **“Експериментально-дослідна робота з професійної підготовки соціальних педагогів електронними засобами навчання”** визначено критерії, рівні та показники підготовленості соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, висвітлено методику реалізації моделі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання, проаналізовано результати констатувального і формувального етапів дослідження.

На констатувальному етапі нами було визначено критерії і показники підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності: критерій професійна компетентність із показниками: повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок; критерій технологічна компетентність із показниками: володіння професійними вміннями, володіння специфічними вміннями, володіння вміннями застосовувати у професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання; критерій спрямованість на соціально-педагогічну діяльність із показниками: схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється в задоволеності вибору педагогічної професії, здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань і вмінь, зацікавленість професією.

На підставі визначених критеріїв і показників було охарактеризовано рівні розвитку в студентів кожного з компонентів підготовленості соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання: низький (початковий), середній (репродуктивний), достатній (пошуково-перетворювальний), високий (творчий). Охарактеризуймо їх.

Початковий (низький) рівень з оцінкою знань “незадовільно” з обов’язковим повторним курсом. Здійснювати професійну діяльність із застосуванням електронних засобів навчання студент самостійно не може. Знання електронних засобів навчання систематизовані, хоча вміннями і навичками професійної діяльності не володіє, відсутні професійна мотивація навчання і навички самостійної роботи. Студент цього рівня характеризується низьким рівнем інтелектуальних і комунікативних умінь, недостатнім рівнем розумової праці. Присутні лише початкові вміння користувачів ПК.

Репродуктивний (середній) рівень з оцінкою знань “задовільно” з можливістю повторного складання курсу. У студентів виявляється орієнтована підготовленість до пізнання своїх інтересів, потреб, можливостей, якостей особистості. В особистісній сфері усвідомленість значущості електронних засобів

навчання для майбутнього соціального педагога знаходиться на рівні поверхової обізнаності. Одержані професійні знання фрагментарні, а вміння і навички у процесуально-діяльнісному компоненті розвинені слабо, подекуди спостерігається незначне прагнення до їх оволодіння.

Пошуково - перетворювальний (достатній) рівень з оцінкою знань “добре”. Виявляється ресурсна підготовленість до оволодіння майбутньою роллю соціального педагога і бажаннях виявити свої потенційні можливості. У змістовій сфері професійні знання достатні, але не повні, у процесуально-діяльній – основні вміння потребують подальшого вдосконалення. Алгоритмічне мислення розвинене, але системне не повністю сформоване. Особистісна сфера переважно позитивна, виявляється інтерес до самоосвіти та направлення на означений вид діяльності.

Творчий (високий) рівень з оцінкою знань “відмінно”. У майбутніх фахівців розвинена ідентифікаційна підготовленість (зацікавленість майбутньою професійною діяльністю, здатність до оволодіння соціально-педагогічними компетенціями (відповідними знаннями, вміннями, нормами та цінностями), особистісні якості, що впливають на результативність діяльності). Знання у професійній галузі набувають алгоритмічності, системності й самоаналізу. Студент уміє користуватись електронними засобами навчання (наприклад, помістити своє видання на сайт університету в Інтернет) та може навчити користування іншого. Також такому рівню притаманна допитливість, стійкий нахил до творчої діяльності, зацікавленість нею, знаходження відповідних електронних носіїв інформації, бажання пізнати і розібратись у різних видах творчості, ознайомитися з особливостями використання творчих прийомів і засобів при вирішенні нестандартних проблем.

У ході констатувального експерименту шляхом використання методів електронного контролю, самоконтролю, спостереження недостатньо сформованими виявилися показники прояву підготовленості соціальних педагогів: повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення; якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок;

усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок; володіння прогностичними та проектувальними професійними вміннями, попереджувально-профілактичними, соціально-терапевтичними й інформаційно-комунікаційними специфічними вміннями; здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань і вмінь.

На формувальному етапі експерименту апробувалася модель формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання.

Так, перша педагогічна умова – забезпечення професійної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання – реалізовувалась у дослідженні таким чином. Насамперед, відзначимо, що викладачі кафедри, які викладають такі дисципліни: “Вступ до спеціальності”, “Менеджмент соціальної роботи”, Технологія і методика роботи соціального гувернера” та ін., компетентні в питаннях професійної спрямованості й організації навчально-пізнавальної та виховної діяльності студентів із застосуванням електронних засобів навчання.

Так, проведення лекційних занять з дисциплін соціально-педагогічного циклу сприяло формуванню у студентів професійно важливих якостей, основних засад соціально-педагогічної діяльності. Організація системи контролю набутих теоретичних знань, практичних умінь і навичок, а також сформованих на їх основі професійно важливих якостей соціальними педагогами здійснювалася шляхом електронного тестування, яке дозволило виявити рівень підготовленості до професійної діяльності кожного студента..

Зазначимо, що тести спочатку були створені у звичайному текстовому вигляді, а потім уже - в електронному варіанті на базі мови програмування Delphi-4, і Microsoft Access 2000. На основі Access була створена база даних, в яку можна було вносити нові запитання та варіанти відповідей, тобто динамічно змінювати тему тесту за бажанням викладача, що дозволило уникнути необхідності у розробці нових ідентичних тестів. У Delphi-4 було створено інтерактивне середовище спілкування та відтворено технічну сторону тесту. Завдяки Delphi-4 і

Microsoft Access 2000 тест набув деякої гнучкості, чого не було в інших тестах, створених раніше в електронному варіанті. Тести пропонувалися студентам після вивчення певної конкретної теми, тобто вони мали узагальнювальний або заліковий характер.

Технологічна спрямованість реалізовувалася через наявність і правильне співвідношення Hardware і Software (технічного та програмного забезпечення комп'ютерної техніки). Так, усі ПК були об'єднані в локальну мережу, створену на основі сервера та клієнтських ПК. Необхідна інформація постійно накопичувалася й оброблялася на сервері, що дозволило викладачу швидко отримувати необхідні дані. У свою чергу, сервер з'єднаний з Інтернет-мережею через головний сервер університету, що давало можливість виходу в Інтернет. На кожному ПК встановлено необхідне ліцензійне програмне забезпечення для проведення практичних занять. Також, ураховуючи специфіку навчання майбутніх соціальних педагогів, було встановлено додаткове спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема означені електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань соціальних педагогів з курсів соціально-педагогічного циклу та ін.

У зв'язку з реалізацією другої педагогічної умови - доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності – було істотно переосмислено завдання і програмний зміст курсу „Нові інформаційні технології”. Курс був доповнений додатковим модулем з питаннями щодо знань, умінь і навичок користувача ПК майбутніми соціальними педагогами, що допомагали розширяти й поглиблювати теоретичну і практичну базу знань при застосуванні електронних засобів навчання. Лекційні заняття із застосуванням електронних підручників TeachPro “Windows”, TeachPro “Word” та TeachPro “Excel” для отримання знань, умінь і навичок користувача операційною системою і пакетом програм Microsoft Office допомагали студентам опанувати теоретичними і практичними питаннями користувача ПК. Практичні заняття для досягнення цієї ж мети були спрямовані на оволодіння студентами

вагомими знаннями, вміннями та навичками роботи з мережею Інтернет. Студенти навчалися правилам роботи, пошуку інформації, розробки Веб-сайтів, створення власної поштової скриньки для електронного листування.

Проведення фронтальних електронних лекцій для майбутніх соціальних педагогів із застосуванням відеосюжетів і презентацій окремих тем соціально-педагогічних дисциплін передусім дозволило студентам краще засвоювати навчальний матеріал. Наприклад, окремі відеосюжети, пов'язані із роботою в інтернаті з дітьми-правопорушниками, спонукали студентів до аналізу ситуацій, що в них відображені, до пошуку правильного рішення проблем та їх порівняння із рішенням у сюжетах.

Реалізація третьої педагогічної умови - використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності, передбачала впровадження авторського електронного підручника "Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики", що виступив навчально-методичним засобом формування підготовленості до професійної діяльності, використання якого в ході проведення соціально-педагогічних дисциплін дозволило створити сприятливий психологічний настрій на занятті, виявити окремі елементи самоосвіти особистісного компонента. Студенти жваво обговорювали представлену інформацію в ньому, успішно виконували завдання, аналізуючи кожне з них, що свідчило про їхній професійний інтерес до обраної проблеми.

Практичні заняття передбачали формування знань, умінь і навичок майбутніх фахівців щодо використання електронного підручника в ході підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності. Заняття відповідали модульному структуруванню означеного курсу й передбачали використання електронних засобів навчання з подальшим аналізом результатів підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Застосування віртуальних засобів навчання, а саме віртуально-тренінгової системи навчання торкнулося самостійної роботи соціальних педагогів. У мережі Інтернет на визначеному сайті були представлені індивідуально-дослідні

завдання, які знаходилися на одному постійно доступному ресурсі. Студенти в будь-який час могли користуватися цим ресурсом для ознайомлення та виконання завдання на відміну від локальної мережі, де час навчання був суворо регламентованим.

Також зі студентами експериментальної групи були проведені практичні заняття щодо застосування таких віртуальних засобів навчання, як от: спеціальні можливості Windows (екранна лупа для осіб із слабким зором; екранний диктор для сліпих; екранна клавіатура для малорухливих; інвертація миші і клавіатури для лівшів та ін.); Govorilka – програма, за допомогою якої будь-який текст може бути озвученим (може бути використана для осіб з вадами зору); Breach Masker – програма, яка використовується для позбавлення заїкання. Ці програми носять допоміжний характер і відіграють значну роль у підготовці соціальних педагогів, оскільки саме такі спеціалісти повинні працювати та допомагати особам з обмеженими функціональними можливостями.

Однією з форм самостійної роботи виступило написання статті студентами IV та V курсів з подальшим розміщенням на сайті університету журналу “Соціально-педагогічний вісник Одещини”. При створенні електронного видання майбутні фахівці повинні дотримуватись установлених стандартів для можливості розміщення і читабельності цього журналу.

Формування специфічних умінь як одного з показників технологічної компетентності, а саме попереджувально-профілактичних та соціально-терапевтичних, досягалося в ході проведення тренінгів, що належать до традиційних засобів підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності. Наприклад, про здоровий спосіб життя серед молоді України, на якому стимулювали студентів до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції, визначення шляхів позитивної соціалізації молоді, здобуття знань, умінь і навичок здорового способу життя та відмови від негативної поведінки за допомогою концепції освіти „рівний-рівному”.

Порівняльну характеристику підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання до і після дослідно-експериментальної роботи подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльна характеристика підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання до і після дослідно-експериментальної роботи (у %)

Групи				
Рівні підготовленості	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низький	20,11	20,86	3,87	19,18
Середній	33,5	35,41	18,3	31,49
Достатній	23,68	23,35	36,5	28,14
Високий	22,71	20,38	41,33	21,19

Результати дослідження засвідчили, що під час дослідно-експериментальної роботи високий рівень підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання зріс із 22,71 % до 41,33 % студентів експериментальної та із 20,38 % до 21,19% - контрольної груп, достатній рівень підготовленості відповідно із 23,68 % до 36,5 % майбутніх соціальних педагогів в експериментальній та із 23,35 % до 28,14 % - у контрольній групах. На середньому і низькому рівні залишилися 18,3 % і 3,87% студентів експериментальної (було 33,5 % і 20,11 %) та 31,49 % і 19,18 % (було 35,41 % і 20,86 %) відповідно студентів контрольної груп.

З метою перевірки ефективності дії структурно-функціональної моделі підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання було проведено статистичний аналіз, результати якого дозволили дійти висновку про статистичну значущість результатів дослідження. Крім того, аналіз результатів формувального експерименту засвідчив суттєві позитивні зміни щодо рівнів розвитку тих складових

професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, вдосконалення яких підлягало спеціально запланованій роботі, а саме:

- володіння інформаційно-комунікаційними (специфічними) вміннями, володіння
- вміннями застосовувати електронні засоби навчання.

Отже, дослідження дає можливість на якісно новому рівні вирішувати питання формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

У висновках подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації вперше досліджено проблему професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Автором визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови, розроблено й апробовано структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

1. Електронні засоби навчання у професійній підготовці соціальних педагогів - це програмні продукти, створені з метою одержання студентами соціально-педагогічних знань, умінь, навичок і формування особистісних якостей, що сприяють підвищенню ефективності навчального процесу.

2. Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання – це багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння і набуття соціальними педагогами професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей на основі застосування електронних підручників, електронних тестів із соціально-педагогічних дисциплін, електронних видань, віртуальних засобів навчання тощо.

3. Підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності - це результат підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності, що відображає теоретичні, технологічні, особистісні рівні підготовки соціальних педагогів до виконання своїх професійних обов'язків.

4. Структура професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання передбачає наявність трьох компонентів: змістового, процесуально-діяльнісного, особистісного.

5. Педагогічними умовами сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання виступили: забезпечення професійної та технологічної спрямованості занять із застосуванням електронних засобів навчання; доповнення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності; використання електронних засобів у навчально-методичному забезпеченні соціальних педагогів до професійної діяльності.

6. Критеріями і показниками підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності виступили: *професійна компетентність* (повнота засвоєння навчального матеріалу соціально-педагогічного призначення, якість засвоєння одержаних професійних знань, умінь і навичок, усвідомленість одержаних професійних знань, умінь і навичок); *технологічна компетентність* (володіння професійними вміннями, володіння специфічними вміннями, володіння вміннями застосовувати у професійно-педагогічній діяльності електронні засоби навчання); *спрямованість на соціально-педагогічну діяльність* (схильність майбутнього спеціаліста виконувати роль соціального педагога, яка проявляється в задоволеності вибору педагогічної професії, здатність студентів до самоосвіти, до поглиблення своїх знань і умінь, зацікавленість професією).

7. Відповідно до теоретичних позицій дослідження та визначених педагогічних умов було розроблено структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання, метою якої було збагачення знань соціальних педагогів щодо застосування електронних засобів навчання. Провідними формами і засобами виступили курс „Нові інформаційні технології”, електронні підручники, електронні тести для виявлення рівня теоретичних знань з соціально-педагогічних дисциплін, електронні лекції, віртуальні засоби навчання і т. ін.

8. Реалізація означеної сукупності умов дозволила підвищити ефективність професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання: високий рівень підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання зріс із 22,71 % до 41,33 % студентів експериментальної та із 20,38 % до 21,19%-контрольної груп, достатній рівень підготовленості відповідно із 23,68 % до 36,5% майбутніх соціальних педагогів в експериментальній та із 23,35 % до 28,14% - у контрольній групах. На середньому і низькому рівні залишилося 18,3% і 3,87% студентів експериментальної (було 33,5 % і 20,11 %) та 31,49 % і 19,18 % (було 35,41 % і 20,86 %) відповідно студентів контрольної груп.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань з професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Воно відкриває перспективу для більш глибокого вивчення умов, факторів, етапів цього процесу.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

1. Боднар Л.В. Віртуальні засоби навчання в підготовці соціального педагога //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: Зб. наук. пр. – Вип. 9-10. – Одеса, 2003. – С. 170-174.
2. Боднар Л.В. Інформаційні технології як компонент професійної підготовки соціального педагога //Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. - № 2. – Одеса, 2004. – С. 63-65.
3. Боднар Л.В. Професійно-педагогічна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів контролю //Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 262. „Педагогіка та психологія” – Чернівці: Рута, 2005. – С. 24-29.
4. Боднар Л.В. Діагностика компонентного складу професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Зб. наук. пр. – Вип. 7-8. – Одеса, 2005. – С. 81-86.

5. Боднар Л.В. Некоторые аспекты виртуальной дидактики //Нові інформаційні технології: науково-методичний зб. /За ред. І. І. Мархеля та ін. - Вип. 9 (Ч.1) – Одеса: Одес. нац. морс. у-т, 2002.– С. 233-237.

6. Боднар Л.В. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання //Міжнародна науково - практ. конф. молодих науковців „Психологія сучасності: наука і практика” (тези) – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2004. – С. 7-9.

7. Боднар Л.В. Умови формування підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання //Матеріали міжнар. науково - практ. конф. „Наукові дослідження – теорія та експеримент 2005”. Том.12. – Полтава, 2005. – С. 5-6.

8. Боднар Л.В. Віртуально-тренінгова система навчання в професійній підготовці соціального педагога /Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: Зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2005. – С. 268-272.

АНОТАЦІЯ

Боднар Л.В. Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського. - Одеса, 2006.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі професійної підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання. Розкрито сутність електронних засобів навчання у професійній підготовці соціальних педагогів, професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання, а також електронний підручник у професійній підготовці соціальних педагогів; уточнено сутність понять віртуальних засобів навчання і підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності,

з'ясовано їх структуру. Теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано педагогічні умови сформованості підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності із застосуванням електронних засобів навчання. Виявлено критерії із показниками підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності. Розроблено структурно-функціональну модель підготовки соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання.

Ключові слова: електронні засоби навчання, електронний підручник, віртуальні засоби навчання, підготовленість соціальних педагогів до професійної діяльності.

АННОТАЦІЯ

Боднар Л.В. Профессиональная подготовка социальных педагогов с использованием электронных средств обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности – 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. – Южно-Украинский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского. - Одесса, 2006.

Диссертационное исследование посвящено проблеме профессиональной подготовки социальных педагогов с использованием электронных средств обучения.

В первой главе «Теоретические основы подготовки социальных педагогов к профессиональной деятельности с использованием электронных средств обучения» отражены основные исследовательские позиции зарубежных и отечественных ученых, касающиеся аспектов подготовки социальных педагогов и использования электронных средств обучения; раскрыты понятия «профессиональная подготовка социальных педагогов с использованием электронных средств обучения»; «электронные средства обучения в профессиональной подготовке социальных педагогов»; «электронный учебник в профессиональной подготовке социальных педагогов», уточнены понятия «виртуальные средства обучения» и «подготовленность социальных педагогов к

профессиональной деятельности», выделена их структура. Впервые определен и теоретически обоснован комплекс педагогических условий формирования подготовленности социальных педагогов к профессиональной деятельности с использованием электронных средств обучения.

В результате теоретического анализа научно-педагогической литературы было установлено, что профессиональная подготовка социальных педагогов с использованием электронных средств обучения – это многогранный научно-познавательный процесс, который направлен на овладение социальными педагогами профессиональных знаний, умений, навыков и личностных качеств на основе использования электронных учебников, электронных тестов по социально-педагогическим дисциплинам, электронных изданий, виртуальных средств обучения и т. д.

Подготовленность социальных педагогов к профессиональной деятельности – это результат подготовки социальных педагогов к профессиональной деятельности, который отражает теоретические, технологические, личностные уровни подготовки социальных педагогов к выполнению своих профессиональных обязанностей.

Структуру подготовки социальных педагогов к профессиональной деятельности с использованием электронных средств обучения составили такие компоненты: содержательный, процессуально-деятельностный, личностный.

Также была разработана структурно-функциональная модель подготовки социальных педагогов с использованием электронных средств обучения, которая отражает компоненты, условия и функции подготовки социальных педагогов с использованием электронных средств обучения.

Во второй главе «Экспериментально-исследовательская работа по профессиональной подготовке социальных педагогов электронными средствами обучения» изложены содержание и направление экспериментально-исследовательской работы, описана реализация предложенных педагогических условий.

В процессе проведения экспериментальной работы было представлено методику реализации модели подготовки социальных педагогов к профессиональной деятельности с использованием электронных средств обучения, которая сопровождалась такими педагогическими условиями:- обеспечение профессиональной и технологической направленности занятий с использованием электронных средств обучения;

- дополнение содержания подготовки будущих социальных педагогов теоретическими знаниями и практическими умениями относительно применения электронных средств обучения в профессиональной деятельности;

- использование электронных средств обучения в учебно-методическом обеспечении социальных педагогов к профессиональной деятельности.

Представленные педагогические условия реализовывались благодаря разработанной авторской программе - электронному учебнику «Интегрированный курс социально-педагогической теории и практики», электронным учебникам на приобретение умений пользователя ПК, электронным тестам по социально-педагогическим дисциплинам, электронным лекциям, электронному журналу «Социально-педагогический вестник Одессы», виртуальным средствам обучения и т.д.

При этом реализация данных педагогических условий обеспечивала эффективное формирование подготовленности социальных педагогов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: электронные средства обучения, электронный учебник, виртуальные средства обучения, подготовленность социальных педагогов к профессиональной деятельности.

ANNOTATION

L.V. Bodnar. Professional training social teachers of the usage electronic teaching means. – Manuscript.

The dissertation for the candidate degree of pedagogical science in speciality 13.00.04 - the theory and methods of professional education.- South-Ukrainian

Pedagogical University by K.D. Ushinsky. - Odessa, 2006. The dissertation is devoted to the problems of the professional training social teachers of the usage electronic teaching means. The results of research became revealing of the definition of concepts „electronic teaching means of the professional training social teachers” and „electronic textbook in professional training social teachers”; essence of concepts of „virtual teaching of means” and „preparedness of social teachers to professional activity”, found out their structure. In our investigation the criteria and level characteristics of the preparedness of social teachers to professional activity. It is experimentally proved the effectiveness of the structurally-functional model of training of social teachers of the usage electronic teaching means.

Key words: electronic teaching means, electronic textbook, virtual teaching of means, preparedness of social teachers to professional activity.